

Eusebi Colomer i Pous (14.5.1923 - 27.11.1997)

En un fresc matí tardoral, el passat 27 de novembre, va morir sobtadament, fulminat per un infart, Eusebi Colomer i Pous, jesuïta, historiador de la filosofia, membre emèrit de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut i professor emèrit de les universitats de Deusto i Ramon Llull. Va morir mentre feia ús de la paraula en un cicle de conferències precisament sobre Ramon Llull (organitzat per la Universitat del mateix nom), a setanta-quatre anys, en un moment d'esplèndida plenitud, pocs dies abans de l'anunciada presentació dels seus dos darrers llibres i amb diversos projectes entre mans.



La seva mort en tals circumstàncies, encara que des d'algun punt de vista pugui ser considerada una mort envejable, va ser un cop de maça per a familiars, amics, companys i deixebles, i costa encara retrobar l'esma per a evocar amb serenor el mestre admirat, que amb el temps havia esdevingut un amic cordial.

Aquest home savi (en el doble sentit de la paraula: ple de ciència i ple de saviesa), bonadós, afable i discret, gran senyor de l'esperit, havia nascut a Girona el 1923. La seva biografia no té més moments de relleu que els relacionats amb la seva condició de religiós, amb la seva activitat professional i amb la publicació de les seves obres.

El 1941 va entrar a la Companyia de Jesús i hi va ser ordenat capellà el 1952, any en què va començar una estada d'estudis a Alemanya, coronada per la seva tesi doctoral —*Nikolaus von Kues und Raimund Llull. Studien aus Handschriften der Kueser Bibliothek*—, llegida a la Universitat de Colònia el 1957 i publicada el 1961 per la prestigiosa editorial berlinesa Walter de Gruyter.

Des del 1958 fou professor d'història de la filosofia, successivament a la Facultat de Filosofia dels jesuïtes a Sant Cugat, a la Facultat de Teologia de Catalunya i a la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull. Simultàniament, des del 1967 fou professor també a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de Deusto, a més de les universitats de diversos països en què va ensenyar com a professor invitat. El seu pas a emèrit, el 1993, va re-

presentar només una reducció de les seves tasques docents. En el present any acadèmic, encara professava a la Universitat Ramon Llull un curs d'història del pensament català.

Eusebi Colomer havia fet des de molt jove una decidida opció per la cultura catalana, i no pas sense mèrit, atès que aleshores en el seu orde això era lluny de ser la regla. Aquesta opció i el seu prestigi, molt aviat, com a medievalista li van valer, el 1968, ja fa gairebé trenta anys, de ser elegit membre numerari de l'Institut, quan s'hi va crear la Secció de Filosofia i Ciències Socials. Aquesta, en efecte, es va constituir amb un únic membre procedent de la Secció de Ciències, l'historiador de la filosofia Joaquim Carreras i Artau (que va morir aquell mateix any), i sis membres nous: el geògraf Pau Vila, el pedagog Alexandre Galí, els economistes Joan Sardà i Ramon Trias Fargas, el jurista Ramon Faus i Esteve i l'ara traspassat Eusebi Colomer, que era l'únic supervivent d'aquella primera fornada i que durant més de dues dècades fou l'únic representant del món de la filosofia a l'Institut, ocupant un lloc en el qual l'havien precedit només Eugeni d'Ors, Ramon Turró, Jaume Serra i Hünter i l'esmentat Joaquim Carreras i Artau.

Colomer va ser també membre de diverses societats científiques, del país i de l'estranger, com ara la Maioricensis Schola Lullistica (en grau de *magister*) o la Cusanus Gesellschaft (que el va incorporar un quant temps a la seva Junta Directiva).

Jo l'admirava sobretot com a professor i com a historiador de la filosofia: diguem, per abreujar, com a professor d'història de la filosofia. Com un dels més grans professors que he conegut. Excel·lia pel coneixement extraordinari de tota la tradició filosòfica, per l'instint dreturer amb què identificava el nucli del pensament de cada autor distingint entre l'essencial i l'accessori, per la simpatia metodològica amb què abordava les filosofies més allunyades de la seva, per la formidable capacitat expositiva, per l'habilitat pedagògica amb què ajudava l'alumne a estructurar-se el cap i a desenvolupar la capacitat de judici, convençut com estava de la veritat de la coneguda dita de Montaigne que «val més un cap ben fet que un cap ben ple». D'altra banda, prou elegant per a no exhibir la seva immensa erudició, ell no es considerava un investigador, sinó simplement un estudiós (val la pena de recordar-ho, quan es fa tant ús i abús del terme *investigació*). I pertanyia a aquella espècie de professors, en vies d'extinció, que fan un ensenyament sapiencial de la filosofia. Potser, en comptes de referir-m'hi com a professor, l'hauria d'haver qualificat directament de mestre, que és una altra categoria. De professors n'hi ha molts, i fins i tot segur que n'hi ha bastants de bons, però la penúria actual de mestres ens fa sentir més cruelment la pèrdua d'un d'aquests savis admirables.

No era un filòsof d'escola. Com a filòsof, no crec pas que es pugui dir que estigués adscrit a cap tendència especial, si no és, més enllà de qüestions secundàries i de tota polèmica, a la tradició de la metafísica espiritualista i de l'humanisme cristià. L'interessava sobretot la problemàtica metafisicoteològica, per alguna forma d'afinitat electiva —li agradava de recordar el mot de Fichte segons el qual la filosofia que un escull depèn de la mena d'home que un és—, però també perquè sabia, com va deixar escrit en algun lloc, que per les venes de la filosofia corre sang teològica. Però l'ofici d'historiador li feia relativitzar moltes coses i li havia donat aquella saviesa bonhomiosa i tolerant que la familiaritat amb la història acostuma a donar.

Com a historiador de la filosofia, en línia amb la millor historiografia filosòfica, estava igualment allunyat de l'escepticisme i del dogmatisme clàssics: de l'escepticisme, que considera la història de la filosofia com una rapsòdia de les fantasies i les ocurrencies dels filòsofs, sense cap més interès que satisfer una curiositat que podríem qualificar de turística, i del

dogmatisme, que exclou d'aquella rapsòdia una escola determinada, la que estaria en possessió de la veritat i des de la qual es podrien jutjar totes les altres.

Estava també igualment allunyat de dues formes modernes d'escepticisme i de dogmatisme, que acostumen a presentar-se abillades amb el prestigi de la consciència històrica: en podríem dir historicisme relativista i historicisme especulatiu. El primer tendeix a reduir les filosofies a un simple reflex del medi en què s'esdevenen; el segon vol fer creure que hi ha un progrés necessari en la història de la filosofia —lineal o dialèctic, tant se val— i que aquesta desemboca en l'apoteosi de l'últim filòsof (Auguste Comte o Hegel, per exemple), l'únic que estaria en possessió de la veritat rodona.

Enfront d'escepticismes i de dogmatismes —clàssics o moderns—, que en la pràctica signifiquen la negació de la filosofia o la negació de la història, Eusebi Colomer pensava que la història de la filosofia és una successió imprevisible de creacions i de crisis, d'aprofundiments i de repeses, de renaixements i de vies mortes, amb un desenvolupament mai no acabat, que és el resultat de la conjunció de les iniciatives lliures dels individus, d'una certa dinàmica interna de les doctrines i dels condicionaments de cada època i de cada situació. Un desenvolupament que pot ser narrat, que té una certa trama argumental i que s'assembla a un inacabable diàleg platònic, on els personatges són els diversos filòsofs, considerats quasi com a contemporanis. I, de la mateixa manera que el pensament de Plató no és adequadament expressat per cap dels personatges d'un diàleg, sinó que és el saldo de tot el diàleg, així la veritat de la filosofia no és adequadament expressada per cap dels filòsofs en exclusiva, sinó que és el saldo de tota la història de la filosofia, assumida reflexivament i críticament. La història de la filosofia, entesa així, resulta un element fonamental —potser l'element fonamental— de la formació filosòfica.

Penso que és aquesta concepció de la història de la filosofia el que presideix tota l'obra escrita d'Eusebi Colomer, la qual, si no es redueix a aquesta disciplina, s'hi pot relacionar fàcilment. Aquesta obra escrita, que s'acosta als tres-cents títols (en mitja dotzena d'idiomes), entre els quals hi ha una vintena de llibres (alguns amb unes quantes edicions i amb traduccions a unes altres llengües), es podria distribuir entre quatre centres d'interès principals:

1) Hi ha, en primer lloc, el medievalista eminent, un dels nostres millors coneixedors actuals del pensament medieval (i renaixentista) en general i del català en particular, amb una presència continuada, des de fa prop de quaranta anys, en els circuits internacionals. Hi va entrar per la porta gran el 1961 amb la seva monografia, ja esmentada, sobre Nicolau de Cusa i Ramon Llull, i ha coronat aquesta línia de treball amb el seu darrer llibre, *El pensament als Països Catalans durant l'Edat Mitjana i el Renaixement*, que ha vist la llum just ara fa uns quants mesos (coeditat per l'Institut i per Publicacions de l'Abadia de Montserrat), un llibre que enllaça amb el primer tot ampliant el ventall de temes i autors. Entremig hi ha dotzenes d'articles i dos llibres més: *De la Edad Media al Renacimiento. Ramon Llull, Nicolás de Cusa, Juan Pico della Mirandola* (1975) i el recent *Movimientos de renovación. Humanismo y Renacimiento* (1997), un d'aquells llibres de síntesi aparentment fàcils que només els molt savis poden escriure.

2) Però la seva qualitat de medievalista prestigiós no li va impedir de ser un coneixedor excepcional del pensament modern i contemporani, especialment de la filosofia alemanya —i aquest és el segon centre d'interès—, a la qual va dedicar el seu *magnum opus*, els tres compactes volums d'*El pensamiento alemán de Kant a Heidegger* (1986-1990), a més d'un

parell de llibres sobre aquest darrer autor: *Heidegger. Pensament i poesia en absència de Déu* (1964) i *La qüestió de Déu en el pensament de Martin Heidegger* (1990).

3) Un tercer centre d'interès (íntimament relacionat amb el segon, ja que pertany també al món contemporani) el constitueix la figura de Teilhard de Chardin. Colomer va ser un dels millors especialistes en aquest autor, al qual va dedicar, en els anys seixanta i setanta, fins a quatre llibres, conscient que calia contribuir a desfer en els medis catòlics les reticències envers l'evolucionisme. Són: *Pierre Teilhard de Chardin, un evolucionisme cristià?* (1961), *Mundo y Dios al encuentro. El evolucionismo de Teilhard de Chardin* (1963), *El pensament de Teilhard de Chardin* (1967) i *Hombre y Dios al encuentro. Antropología y teología en Teilhard de Chardin* (1974).

4) Finalment, va dedicar quatre llibres a tractar de problemes fronterers entre filosofia i teologia i a dialogar amb el pensament contemporani més crític. Es poden considerar d'aquest grup *El ateísmo en nuestro tiempo* (1967) i *Déu viu o mort? Una aproximació històrico-crítica a la teologia radial* (1970), a més dels dos llibres ja esmentats sobre Heidegger.

Cal recordar, especialment a propòsit d'aquest quart punt, que Eusebi Colomer, que havia rebut una formació filosòfica i teològica pròpia dels medis eclesiàstics del seu temps, va saber assumir coratjosament, sota la influència del Concili Vaticà II, el repte dels catòlics de la seva generació de sortir del gueto de la subcultura eclesiàstica defensiva per treballar a l'aire lliure de la gran cultura. Era home de conviccions fermes, però receptiu i dialogant. *Pensar en diàleg* és el títol encertadíssim de la miscel·lània d'homenatge que li va ser oferta amb motiu de la seva jubilació.

Hi ha uns altres llibres d'Eusebi Colomer que són transversals a aquests quatre centres d'interès, com, per exemple, *Hombre e historia* (1962) o *Església en diàleg* (1967), que són bones mostres del seu estil de pensament més personal.

Ens queda, doncs, a més del record inesborrable, una vasta producció escrita que assegura la presència d'Eusebi Colomer com un punt de referència important per a un ampli sector del nostre món intel·lectual.

Deixeu-me remarcar, per acabar, que la casualitat ha volgut que aquest gran coneixedor i admirador devot del patriarca de les lletres catalanes morís un 27 de novembre, festa del beat Ramon Llull segons el calendari.

Descansi en pau el mestre i l'amic.

Pere Lluís i Font
Secretari de la Secció de Filosofia i Ciències Socials
de l'Institut d'Estudis Catalans